

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;

ХОМЕЧА Н.А., викладач.

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylyowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA	
The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA	
Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA	
Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska’s «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY	
Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO	
Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy’s.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA	
Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA	
Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA	
The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA	
«The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika’s story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Андрощук Юлія

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М.А.

ПРОЗА МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО У ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ («СЕНТИМЕНТАЛЬНА ІСТОРІЯ»)

У статті розглянуто прозу Миколи Хвильового, а саме повість «Сентиментальна історія» в інтертекстуальному прочитанні. Виокремлено та проаналізовано основні інтертекстуальні елементи в повісті, зокрема історичні, культурні, біблійні та побутові.

Ключові слова: *модернізм, інтертекстуальність, літературна гра, повість, реценція, мотив.*

The article deals with the prose by Mykola Khvylovy, it's proposed to interpret intertextual phrases of novella «The sentimental story». The main intertextual elements are isolated and analyzed in the text to be historical, cultural, biblical and workaday ones.

Key words: *modernism, intertextuality, playfulness, novella, motive.*

Проза українського модернізму 20 – 30-х років позначена відчутним потягом до експериментаторства. Мар'яна Шаповал зазначає, що прочитання тексту в ключі інтертекстуальності відкриває, що тексти не є цільними й непроникними, а будуються як плетиво, де кожне волокно взяте з єдиного універсуму, у межах якого містяться тексти міфів, історії, філософії, культури [8, 13].

Інтертекстуальність являється центральною категорією, з якою зіштовхується сучасний реципієнт, вступаючи в прямий діалог з художнім текстом і його автором.

Одним із найцікавіших митців цього періоду був Микола Хвильовий. Його твори вимагають поглибленого читання, відповідного рівня інтелекту. На цьому наголошується у розвідках Ю. Безхутрого [1], М. Кодака [2], Л. Плюща [4]. Читач залучається до розгадування авторських загадок і справжній зміст розкривається через гру. Прикладом такого підходу є повість «Сентиментальна історія», яка і є предметом нашого наукового дослідження в аспекті з'ясування особливостей інтертекстуальної парадигми твору.

У повісті «Сентиментальна історія» інтертекстуальні елементи (культурні, історичні, біблійні та побутові) використані автором усвідомлено. Микола Хвильовий починає своєрідну гру з читачем уже з назви. Вона налаштовує реципієнта на романтичний, сентиментальний лад, адже очікується, що йтиметься про велике кохання з happy end. Однак у творі відбувається розвінчування фальшивої романтики, яка заступає собою традиційні етичні цінності. Повість може бути прочитана як життєпис втраченого покоління. М. Кодак стверджує, що у «Сентиментальній історії»

М. Хвильовий досліджує таку ситуацію як типову для людей перехідної доби, коли революційна романтична ідеологія деактуалізувалась, а нове світорозуміння тільки складалося [2, 146].

Микола Хвильовий постійно посилається на свої джерела, вказує на присутність Шекспіра, Сервантеса, Гоголя, Тургенєва, Пушкіна, Шевченка, «позичає» у світових класиків імена й прізвища для своїх героїв. Так, ім'я головної героїні, Б'янка, автор бере у Шекспірівській комедії «Приборкання норвільської», де порушується тема становища жінки в сім'ї, а також з'ясовується статус жінки в коханні та в шлюбі. Саме ім'я Б'янка означає біла, чиста, незаймана. Однак у п'єсі Шекспіра героїня еволюціонує від романтичної дівчини до сварливої пані, і цим викривається істинність її натури, що далека від первісного розуміння імені. У «Сентиментальній історії» Б'янка теж проходить руйнівний шлях: розчарувавшись у післяреволюційній дійсності, вона втрачає свою чистоту, невинність, віру в загоризонтну «даль»: «Вся трагедія була в тому, що я народилася все-таки людиною свого часу. Були такі хвилини, коли я й сама глузувала з себе. Тоді всесильний скепсис з'їдав мою гарячу віру – і від мого романтизму залишилося розбите корито. Вісімнадцяти років я вже все знала: і глуху провінцію, і столичний рух і навіть знала, чим живе цей прекрасний цвинтар – так звана гнила Європа. Інших доріг я вже не бачила. Повертатися на провінцію я не могла і ніякий Руссо не міг би привабити мене сільським пейзажами» [6, 508]. Такі зміни героїня щораз більше виявляє у собі, проте боротися з ними не в силі – ступивши на шлях краху, вона поволі досягає його.

Більше того, жіночий персонаж стає втіленням української версії Дон Кіхота М. С. Сервантеса: «Ах ти, мій нещасенький Дон Квізадо!» – думала я про себе» [6, 508]. Створюючи образ Б'янки, письменник наділив її власним прізвиськом, адже, як відомо, він сам любив підписуватися у листах і памфлетах ім'ям «Дон Квізадо» (так називали у спілці ВАПЛІТЕ Дон Кіхота). Перше, що вона робить – покидає домівку (як і Дон Кіхот), вирушаючи до міста. Ситуація переїзду з провінції до міста перегукується з аналогічним мотивом у п'єсі М. Куліша «Народний Малахій». Художнє зіткнення мрій та реальності, що відсилає нас до «Дон Кіхота» Сервантеса, стає наскрізним конфліктом повісті «Сентиментальна історія». Паралель з цим літературним персонажем вказує на марність ілюзій Б'янки.

Образ дівчини моделює культурно-історичний тип свідомості. Назавжди покидаючи дім у пошуках незвіданого, вона постійно повертається думкою до культурних символів національної історії, згадує «полтавські кургани», Марію Кочубей. «І мені здавалося, що такі мислі приходять усім, хто знає вишневооку Україну – цей химерний край диких і темних доріг до романтичної комуни» [6, 490]. Автор відсилає читача до поеми О. Пушкіна «Полтава», де переплітаються дві сюжетні лінії – історична та романтична. У ній змальовується пізня трагічна любов гетьмана Мазепи до своєї похресниці Марії Кочубей. Молода дівчина у Пушкіна проникнута високими почуттями до гетьмана. М. Кодак вказує, що згадка Б'янки про Мотрю Кочубей

характеризує її як особу романтичного типу, чия суб'єктивність актуалізує культурно-історичні ознаки національної данини в сучасному менталітеті, мислячи їх надіндивідуальним, всезагальним здобутком народу [2, 148]. У фіналі повісті героїня розуміє – вона не здатна стати омріяною пушкінською Марією Кочубей, що так надихала Мазепу. Інше трактування ситуації демонструє Л. Плющ, який стверджує, що Б'янка ненавидить «нашу провінцію», що над нею «зашуміла модернізована тайга азійчини», тобто Москви. Вона тому й згадує Марію Кочубей як нездійснену можливість України європеїзуватися ще триста років тому [4, 495].

Микола Хвильовий, для більшого увиразнення трагедії романтичного типу героя, вводить у контекст повісті образ тургенівських жінок. Героїні І. Тургенєва чекають і шукають у житті не просто коханого, а духовного вчителя, здатного вказати гідну мету існування. «Тургенівська жінка» стає еталоном, критерієм гідності свого обранця. Б'янка, усвідомлюючи порушення морального закону, вже не може порівнювати себе ні з Марією Кочубей, ні з «тургенівською» героїнею: «Я згадувала княжий теремок і Ярославну, і згадувала тургенівських жінок – таких чистих і хороших – і подумала, що вже таких жінок ніколи не буде й що навіть я, що не знала ще жодного чоловіка, навіть я давно вже згубила свою чистоту і свою невинність» [6, 508].

Особливої уваги заслуговує питання рецепції творчості Т. Шевченка. Письменник-модерніст попри те, що вважає Кобзаря пророком української літератури, у повісті використовує критичний підхід: «Іноді після роботи я не йшла додому, а йшла куди очі дивляться... Я зупинялася на якомусь кургані й згадувала «Пісню про нібелунгів» і юнака Зігфріда й думала, що для нашої країни примітивний «Кобзар», як нібелунги» [6, 492].

Подібне відчуває і протагоніст роману «Вальдшнепи» Дмитро Карамазов, щосили відхрещуючись від «закобзареної» психіки українців: «А за те я його ненавиджу..., що саме Шевченко кастрував нашу інтелігенцію. Хіба це не він виховував цього тупоголового раба-просвітянина, що ім'я йому легіон?... Саме цей ікописний «батько Тарас» і затримав культурний розвиток нашої нації і не дав їй своєчасно оформитись у державну одиницю» [7, 221- 222].

Герої М. Хвильового – Дмитро Карамазов та Б'янка – звинувачують Кобзаря у тому, що він перетворив українську націю на громаду «просвітян» – людей, життєва енергія яких марнується на плекання омріяного фіктивного світу.

Л. Ушкалов вважає, що тлумачити Хвильового лишень як радикального опонента Шевченка було б украй необачно. Насправді, Шевченкова поезія в мисленнєвому світі Миколи Хвильового посідає важливе місце: без Шевченкового «Кобзаря» важко навіть уявити, чому та як Микола Фітільов став українським письменником /.../ Крім того, чимало важили для Хвильового й Шевченкові персонажі [5, 218].

Письменник зробив спробу інтегрувати психологічно-вікову та історико-психологічну проблематику в образі героїні. Інтертекстуальні

натяки зумовлені історичними аналогіями щодо таких постатей як І. Мазепа, В. Ленін. Образ В. Леніна з'являється з вищих світів, зі світу «фантомів» в другому віщому сні Б'янки: «На темносиньому фоні бездонного неба, над порожнім майданом, над козацькою церквою ... маячить чорна силуета». «Я напружую мислі, де я бачила цей велетенський силует в кепі? – О, далекий! – раптом скрикнула я й побачила: з жахною силою, розсікаючи темно-сині простори, летів на землю витвір геніального скульптура» [6, 533]. Чорний силует – негативне, астральне відображення тіла, яке протиставляється чистому «я» Б'янки. Ситуація з пригадуванням повторюється у повісті Миколи Хвильового «Санаторійна зона». Анарх намагається пригадати, де він бачив цей бюст, і врешті-решт розуміє, що «колись він підійшов до вітрини й там побачив цю голову. Саме вона й стояла в червоній заграві. Обиватель сказав тоді: «чорний папа комуни» [6, 470]. Чорний папа, тобто скульптурний Ленін в кепі виринав і у фантазіях Хлоні.

У «Сентиментальній історії» виразно прочитуються алюзії на біблійну тему. Б'янка уособлює новий тип української людини – людини доби «активного розуму» або «романтики вітаїзму». Втікаючи в місто Z, молода дівчина ще повна великих надій віднайти там містичну «даль», повернути втрачену романтику революції, зустріти «великого чоловіка», і створити «чудо»: «справа в тому, що я вже тоді хотіла бути матір'ю, а вітер мене збентежив: мені (хоч це й смішно!) захотілось завагітніти від нього. Мені захотілось так чисто завагітніти, як завагітніло голубе небо, що вже мільйони віків хоронить у собі таємницю найпрекраснішого й найчистішого зачаття» [6, 489]. Автор натякає на те, що Б'янка така чиста, ще по-дитячому наївна і повна віри, що з нею може статись велике чудо, подібне до Діви Марії з непорочним зачаттям Ісуса Христа. Героїня відчуває «великий біль розлуки», але втішає себе, що ця втеча веде до відкриття Бога. Навіть переживаючи розчарування, дівчина сподівається, що Господь врятує її та вкаже на правильний вибір: «І саме тоді мені раптом усе стало ясно. І справді: хіба я весь час не боролась із Богом? ... Я хотіла пізнати даль без «Нього», але він не міг пробачити цього ... Я ще ніколи не вірила в Бога й тому обрушилась на нього з такою силою свого нового почуття, з якою зверталися до неба тільки фанатики» [6, 529].

З такою ж сентиментальною інфантильністю до Бога молилась героїня оповідання «Лялечка» М. Коцюбинського. Вчителька Раїса Левицька переживає світоглядну кризу, пов'язану зі крахом народницьких уявлень, і опиняється в глухому куті. Жінка втрачає незалежність і стає покірною ученицею священника. Єдиною втіхою залишається служба в церкві: «Вона схоплювалася з ліжка в темній, вистудженій за ніч хаті, боячись заспати утренью, й кидала оком на годинник. В чорній одежі (іншу вона перестала носити), з накинutoю на голову темною хустинкою, вона, немов послушниця, бігла до церкви з першим дзвоном» [3, 343]. Микола Хвильовий ніколи не приховував захоплення цим митцем, його твори бачаться органічним продовженням традицій імпресіонізму М. Коцюбинського.

Проте у повісті «Сентиментальна історія» нова віра Б'янки у Бога виявляється дитинною, сентиментальною та безплідною, і врешті-решт обертається зреченням Христа, що веде до переоцінки цінностей, віднаходження нового бога – «світового чиновника». Залучення біблійного дискурсу акцентує увагу читача на аспекті художнього міфу, який твориться і руйнується (за висловом Ю. Безхутрого [1]) саме в площині оповіді Б'янки.

Варто відзначити, що введення у текст іншомовних крилатих виразів, біблійних висловів використовується для характеристики персонажів та слугує культурними знаками його часу.

Повість «Сентиментальна історія» – це один із яскравих прикладів, де виразно простежується «новий побут». Микола Хвильовий неодноразово проголошував, що революція творить нові реалії і варто їх описувати. Письменник вводить побутові описи в контекст лаконічно, але колоритно, через символічні подробиці та виразні атрибути. Він послуговується не такими розлогими картинами, як М. Гоголь, але також зосереджується довкола побутових атрибутів «наманікюреного світу», де є «довгі нігті», які символізують «щось хижацьке й розпусне». Тому Б'янка звертає увагу на те, що чоловіку «подобається моя рука, і особливо йому подобається те, що мої нігті обрізані й вони не такі, як у сучасних жінок» [6, 499]. Художник асоціює Б'янку з типом жінок, який приваблює його своєю несхожістю з іншими: «... усміхаючись, попрохав дозволу «проверити моє обличчя». Я дозволила, і він переконався, що я й не підмальовуюсь» [6, 499].

Автор символічно трактує і місце проживання героїв. Кімнати у підвалі свідчать про закритість та підземність їхнього життя, адже за вікном видно лише «клаптик голубого неба», до якого так прагне героїня. Однак письменник через опис житла характеризує і самого персонажа: «Я зовсім не уявляла собі, як бідно живе наш славетний художник. Кімната його, як і моя, була в підвалі. Із стін завжди несло льохом, а із стелі ніколи не сходила руда пляма. Над його кімнатою був клуб рад службовців, і тому його стеля завжди дрижала від тупотіння й крику» [6, 503].

Втіленням гоголівського «побутового» типу героїв постає перед нами діловод Кук: «Він мало чим відрізнявся від гоголівських героїв. Ніс його був надзвичайно великий і, в усякому разі, не відповідав дрібному обличчю... він був пристаркуватий і аморальний холостяк» [6, 493]. У повісті Кук «із мавпячою фізіономією» грає роль справжнього блазня, мавпи, сірого чортика. Діловод, так само як і Чаргар, уникає відповідальності перед героїнею. Для нього зручніше провести ніч з повією, від якої можна піти зі спокійною душею, ніж з Б'янкою, яка вимагатиме аліментів у разі народження дитини. Художник також залюбки проведе ніч з дівчиною, знаючи, що вона заміжня. Таким чином Микола Хвильовий відображає психологію чоловічої статі, що використовує жінок як засіб самоствердження.

Творчість Миколи Хвильового є яскравим зразком української модерної прози, у якій визначальною виступає інтертекстуальна складова, що виявляється через культурні, історичні, біблійні та побутові компоненти.

Джерела:

1. Безхутрий Ю. Микола Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю. Безхутрий. – Харків: Фоліо, 2003. – 495 с.
2. Кодак М. Микола Хвильовий як митець-психолог / М. Кодак. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – 196 с.
3. Коцюбинський М. Вибрані твори / М. Коцюбинський. – К.: Дніпро, 1965. – 512 с.
4. Плющ Л. Його таємниця, або «Прекрасна ложа» Хвильового / Л. Плющ. – К.: Факт, 2006. – 872 с.
5. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко / Л. Ушкалов. – К. : Факт – Наш час, 2006. – 284 с.
6. Хвильовий М. Твори: У 2 т. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / М. Хвильовий. – К.: Дніпро, 1990. – 654 с.
7. Хвильовий М. Твори: у 2 т. – Т. 2: Повісті. Романи / М. Хвильовий. – К.: Дніпро, 1990. – 928 с.
8. Шаповал М. Інтертекст у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктні реляції української драми / М. Шаповал. – К. : Автограф, 2009. – 352 с.